

el vevőivel és szállítóival, akkor kénytelenek vagyunk a hitel gyakorlati létezését az erdőgazdaságban is felismerni, ha az előzőket esetleg elméleti eszme-futtatásnak neveznök is.

Az is hiábavaló fáradság, mikor minden eszközzel a kereskedelmet akarjuk az erdőszet köréből kiküszöbölni; mert a jó értékesítés nemcsak az üzemi munkálatokat segíti elő, hanem emeli a gazdasági és vagyoni eredményt is.

Természetesen óvakodni kell attól, hogy az üzemvezetés eredményességét *pusztán* a tiszta nyereség nagysága szerint ítéljük meg, mivel az üzemi eredmények ellenőrzése tíz évenként történik, sőt ma még alig van erdőgazdaság, amely az üzemi ellenőrzést úgy végezné el, mint az az üzemi könyvelésben szokásos, azért könnyen előfordulhat az, hogy a mutatkozó tiszta nyereség részben vagy egészben az erdőtőke illetéktelen felhasználásából származik. *Óvakodnunk kell attól, hogy erdőpusztítással pénzügyi eredményeket érjünk el.*

*

Forstliche Buchführung. Von H. Prüger.

Der ausserordentliche Wert genauer Auskünfte über die materiellen Anforderungen und Ergebnisse der Waldwirtschaft wird auch heutzutage vielfach übersehen.

Verf. betont besonders die Wichtigkeit der Kapitalbuchung und empfiehlt als zweckmässigste ihrer Methoden das doppelte Buch.

*

Comptabilité forestière. Par H. Prüger.

L'auteur préconise de tenir les livres en partie double.

*

Book-Keeping in Forestry. By H. Prüger.

Double entry is suggested.

VADÁSZAT.

Kormeghatározás. A dámvad.

Írta: Szederjei Ákos

A vadfajták közül a muflont és a dámvadat szeretem legkevésbé. Az utóbbi nagyon is emlékeztet a birkára. Ahogy négy lábával egyszerre ugrik, lábait magasra felcsapja és idétlenül bukdácsol, nekem mindig a birkát juttatja eszembe. Már pedig a birkát nem hogy vadnak, de háziállatnak se szeretem.

Igaz, az ízlésekről lehet vitatkozni. Egyik jó-vadász barátom a szalonkát nem szereti. Nekem meg egyik legkedvesebb vadam. De nemcsak nekem. Szeretett tanárunknak, Roth professzor úrnak is. Nem felejttem el, még a régi szép időkben, Sopronban történt. Egy csodaszép tavaszi délután ott izzadtam feketében szobája előtt. Nyílt az ajtó, kijött a Tanár úr és meglátva fekete ruhámat, reám szólt: „Vizsgázni ráérsz holnap, most szaladj haza és öltöz át, megyünk húzásra a Muckra”.

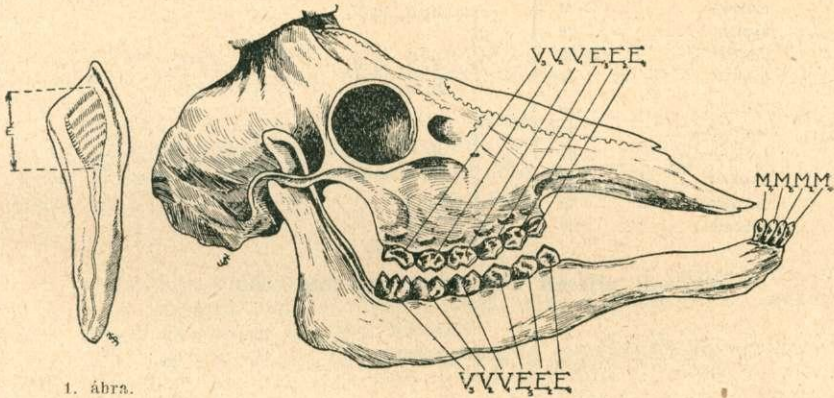
Félóra mulva már útban is voltunk. (Az is a krónikához tartozik, hogy másnap, mikor a hajnali lesről hazajöttünk, kis híján majd elbuktatott azzal hogy: „állandóan vadászol, ahelyett, hogy tanulnál!”)

Nemcsak nekem ilyen ellenszenves a dämuvad, elég sok vadász van így. A német vadászati kutató intézetben a dämuvadat 1939-ig még csak négy vidéken vizsgálták meg, mert több anyag nem gyűlt össze és bár már 1884-ben kezdtek foglalkozni a dämuvad kormeghatározásával (*Joseph főerdész és Toghó dr.*) csak 1933-ban készült el az „Institut für Jagdkunde“ kormeghatározó kulcsa, amelyet a „Deutsche Jagd“ 1933. évi 10. számában hoztak nyilvánosságra. Ekkor azonban még csak a zápfogakat vizsgálták. (Előttük *Nitsche* foglalkozott a dämuvad korának a meghatározásával, majd utánuk *Ströse*. Pár éve *Rieck dr.* dolgozott ki egy kormeghatározó kulcsot (az „Institut für Jagdkunde“ kiadásában).

Kétségtelen, az is hozzájárult ahhoz, hogy a dämuvaddal jóval kevesebbet foglalkoztak, hogy kevésbé elterjedt vadfajta, mint a szarvas és az őz.

A kor meghatározásában itt is a fogak játsszák a főszerepet. A fogak részeit, felépítését, fajtáit, anyagát stb. már leírtam az „Erdészeti Lapok“ 1940. évi VI. füzetében (376—378. old.) az őz kormeghatározásáról közöltek során, úgy hogy itt csak a pótdentin képződésre térek ki.

A dentin a foggyökér alsó részére rakódik reá. (Lásd E. L. 1940. évi VI. füzet, 24. ábra.) A metszőfogak fogzománca lekopik (kb. 2 év alatt), és ennek folytán a dentinben láthatók lesznek az évgyűrűk, a pótdentinképződés következményei. A szarvas fogain — amint írtam — ezek az évről-évre keletkező kis dentin-gyűrűk elég jól látszanak.

1. ábra.

A metszőfog hosszmet-szete. *E* = az évgyűrűk vonala. (Az ábrán 7 + 2 = 9 éves fog látszik.)

2. ábra.

A kifejlesztett dämuvad teljes fogazata. (*M* = metszőfogak, *E* = elő-zápfogak, *V* = valódi zápfogak.)

A dämuvad fogain azonban felülnézetben csak nagyon elmosódottan. Nem annyira határozott az évgyűrű mert a dämuvad metszőfogán a fogüreg felső lapos részén csak vékony pótdentin keletkezik.) Ezért szükséges a fogakról hosszmetsetet készíteni. A hosszmetseten jól látszanak az évgyűrűk vonalai (lásd az ábrát). Még jobban láthatók, ha metsetünket erős fényel átvilágítjuk. Mivel két és fél évig nincs pótdentinképződés, a leolvasott vonalak számához kettőt hozzá kell adni.

A fenti kormeghatározó kulcson kívül a fogcseréből és a fogkopásból határozhatjuk meg legpontosabban a kort.

A fogcsere és a fogfejlődés menete az alsó állkapocsban. (Bieger szerint.)

A dámvad kora.		A metszőfogak	A zápfogak	A fogak száma összesen
Hónapok:	A hónapok, évek száma	s z á m a	s z á m a	
július	1	$\frac{m_1 m_2 m_3 m_4}{m_1 m m m}$	—	8
augusztus	2	$\left\{ \begin{array}{l} m_1 m_2 m_3 m_4 \\ m_1 m_2 m_3 m_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3}{e_1 e_2 e_3}$	20
szeptember	3		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1}{e_1 e_2 e_3 V_1}$	
október	4	$\left\{ \begin{array}{l} m_1 m_2 m_3 m_4 \\ m_1 m_2 m_3 m_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1}{e_1 e_2 e_3 V_1}$	24
november	5		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1}{e_1 e_2 e_3 V_1}$	
december	6	$\left\{ \begin{array}{l} m_1 m_2 m_3 m_4 \\ M_1 m_2 m_3 m_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1}{e_1 e_2 e_3 V_1}$	24
január	7		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1}{e_1 e_2 e_3 V_1}$	
február	8	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	28
március	9		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	
április	10	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	28
május	11		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	
június	12	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	28
július	13		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	
augusztus	14	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	28
szeptember	15		$\frac{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}{e_1 e_2 e_3 V_1 V_2}$	
október	16	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
november	17		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
december	18	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
január	19		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
február	20	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
március	21		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
április	22	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
május	23		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
június	24	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
július	25		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
augusztus	26	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
szeptember	27		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
október	28	$\left\{ \begin{array}{l} M_1 M_2 M_3 M_4 \\ M_1 M_2 M_3 M_4 \end{array} \right.$	$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	32
november	29		$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2}$	
december	30			

A dámvad teljesen kifejlődött fogazata tehát:

$$\frac{V_3 V_2 V_1 E_3 E_2 E_1}{V_3 V_2 V_1 E_3 E_2 E_1 M_4 M_3 M_2 M_1 M_2 M_3 M_4 E_1 E_2 E_3 V_1 V_2 V_3} = 12 = 32$$

$$\frac{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2 V_3}{E_1 E_2 E_3 V_1 V_2 V_3} = 20$$

Kormeghatározás a fogakból.

(A német vadászati kutató intézet vizsgálati anyagából összeállította Bieger erdőmester.)

2¹/₂ éves.

Metszőfogak: A kopás még nem ismerhető fel. Fogszög: 42 fok. A fognyak jóval rövidebb, mint a középső metszőfogak (M_1 , M_1) koronája.

Zápfogak: A két elülső előzápfogon, E_1 -n és E_2 -n, kevés kopás látszik.

4—5 éves.

Metszőfogak: A középső páron már látható a kopás. Fogszög: 45 fok. A fognyak valamivel rövidebb, mint a középső pár metszőfog fogkoronája.

Zápfogak: E_1 -n gyengébben, E_2 -n és E_3 -n erősebben látszik a kopás. A betüremlések láthatók. V_1 kissé kopott. V_3 és V_2 rágóélei még elég élesek. A bemélyedések mélyek. A kopás nem látható.

6—7 éves.

Metszőfogak: A két középsőn helyenkint erősebb kopás látszik. A fogszög: 50 fok. A fognyak akkora, mint a középső pár koronája.

Zápfogak: E_1 , E_2 és E_3 jól láthatóan lekopott. A betüremlések helyenkint eltűntek. V_1 -en már lapos a rágóél széle. A kopás erős. A barázda egy része még látható. V_2 laposabbra kopott, mint a rágóél széle. A kopás jól látszik. V_3 rágóélének a széle még eléggé éles, de kicsit már lekopott.

8—9 éves.

Metszőfogak: A kopás erős, különösen a két középső fogon. A fogszög: 55 fok. A fognyak hosszabb, mint a fogkorona.

Zápfogak: E_1 és E_3 erősen lekopott. A betüremlések többnyire eltűntek. V_1 -nek a rágóéle nagyon lapos és erősen lekopott. A barázda eltűnt. V_2 -nek a rágóéle egészen lekopott. Erősen kopott. A barázda még felismerhető. V_3 -on a rágóél széle már inkább lapos, mint éles, de a kopás még nem olyan erős, mint V_2 -n. A barázda még jól látszik.

10—11 éves.

Metszőfogak: A fogak élei egyenesre koptak. A fogszög: 58 fok. A fognyak jóval hosszabb, mint a középső pár koronája, amelynek a fele lekopott.

Zápfogak: E_1 -n, E_2 -n és E_3 -n a betüremlések eltűntek, úgy hogy már csak helyenkint nyomokban láthatók. V_1 és V_2 rágóéle már nagyon lapos. A barázda jórészt fel sem ismerhető, bár még látszik az elválasztó él. V_1 erősen kopott. A barázda még látszik.

12—14 éves.

Metszőfogak: A fogak élei homorúra koptak. A fogszög: 60 fok. A fognyak legalább kétszer olyan hosszú, mint a középső pár fogkoronája, amely majdnem teljesen lekopott.

Zápfogak: E_1 , E_2 és E_3 egészen simára, helyenkint homorúra kopott. A betüremléseknek legkisebb nyoma is eltűnt. V_1 rágóéle annyira lekopott, hogy már a belső elválasztó él sem látszik, ezért a fog nem látszik kettősnek. V_2 erősen lekopott. Már ez a fog sem látszik két részre osztottnak. V_3 még nem annyira kopott, mint V_2 .

15 évesnél idősebb.

Metszőfogak: A fogak élei kicsorbultak. A középső pár metszőfogból nagyobb darabok törtek le. A fogkorona egészen a gyökérig kopott. A fogszög: 65 fok.

Zápfogak: E_1 , E_2 és E_3 rágófelülete mélyen homorúra kopott. Többnyire kisebb darabok le is töredezték. V_1 és V_2 egyformán kopott. A szélek néhol ezeken is letöredezték. A barázda nyoma csak a V_3 -n látható, de itt is csak elmosódva.

Öregbb állatok későbbi korának a meghatározása már nehéz.

Kivételek itt is vannak, de az előbbi meghatározó kulcs is elég megbízható adatokat nyújt. Kivételek különösen zárt helyen — mint állatkertekben, ahol keményebb a táplálék — gyakran előfordulnak. Ez utóbbiak esetében gyorsabb a kopás. Legjobb, ha területünkön magunk állítunk össze egy állkapocs-táblázatot, amely a különböző darabok állkapcsait kor szerint jellemzi.

*

Az élő dámvad korának a meghatározása.

Erre vonatkozó megfigyeléseink közül a következők érdemelnek említést:

1. *A viselkedés.* A fiatal állat játékos, mozgékony, kíváncsi. Nem fél az embertől, ezért nehezebben ugrik meg. Elugrás előtt hosszan figyelni zavaróját. Zavarás után könnyen és gyorsan megnyugszik.

A középkorú már nem annyira mozgékony. Gyanakvóbb. Figyeli a csapat vezérét. Nyugtalan. Legelés közben sokszor szalad ide-oda, ilyenkor körül figyel. (Altalában a dámvad nagyon nyugtalan vadfajta. Legelés közben mindig mozog. Ide-oda járkal, úgy hogy más vadfajok nem is szeretik közelségét; pl. a szarvas sem marad meg szívesen vele egy helyen.)

Az öregebbek, különösen a nagyon vén lapátosok, elviselhetetlenül gyanakvók. Hamar megugranak és furcsa bakugrásokkal szaladnak a biztosnak hitt sűrű felé. A nagyon öreg lapátosok mogorvák, társaságot kerülők.

2. *Csapatvezetés.* A szarvastól eltérően, a lapátos csapatot többnyire öreg darab vezeti. Az üzekedési idő kivétel; ilyenkor az öregebb lapátosok vagy külön, vagy a tehenekkel vannak. Ha ilyen időben látnunk bikacsapatban erős lapátost, az fiatal darab.

3. *Az ellés ideje.* Az ellési idő: június—július. Az öregebbek később ellenek.

4. *A test erőssége.* Kevésbé biztos jel, mint a szarvas esetében. Vidékenkint eltérések vannak, ezért nekünk kell helyenkint megfelelő támpontokat szerezni.

5. *A test alakja.* Az öregebbek nyaka vastagabb, rövidebb. A nyak és a törzs vonala egy egyenesbe esik. — A fiatalok nyaka vékonyabb és hosszú. Az öregek arckifejezése mogorva, komoly. A fiataloké gyerekes.

6. *A test súlya és a mozgás.* A test súlyát sok mérésből kell megállapítani. Minden elejtett darabot le kell tehát mérni és a fogak alapján történő kormeghatározás után a különböző kor és súly viszonyát táblázatba kell foglalni.

A fiatalok mozgása könnyed, de gyakran szögletes és ügyetlen. — A középkorúak mozgulataiban több erő és biztonság van. — Az öregebb darabok mozgulatai megfontoltak, magabizóak.

7. *A lapátképződés.* A fiatalokat könnyű megismerni. Ezek csaposak, nyársasak és lapátnélküliek. A lapát teljes kifejlődése az 5. évben kezdődik és a 10—12. évben éri el a tetőpontot. A lapátképződés kezdete a 6 hónapos borjún látható először, amikor a rózsató piros dudor alakjában jelentkezik először. A borjú februárban már csapos.

A fiatalok lapátjának szemága vékony, hosszú és a vékony végén begömbült. Az öregek szemága erős és vastag. A lapát nagy terpesztésű.

A lapát minden évben, augusztus-szeptemberre fejlődik ki és tisztul meg. A fiatalok később tisztítják lapátjukat, mint az öregek. A lapátot az öregek májusban, a fiatalok júniusban vetik le.

8. *A vedlés ideje.* A dämuvad tavasszal áprilisban, ősszel októberben vedlik. Az öregek és a betegek vedlenek később.

9. *A nyom.* A nyom nagyságából következtethetünk a korra, de ezt vidékenkint kell megállapítanunk.

10. *Az üzekedés ideje és hangja.* Az üzekedés ideje október és november. A fiatalabbak előbb érzik azt, de később jutnak tehenhez. A bikaszag az öregeken érzik később.

Az üzekedés végén a lapátos is hallatja hangját, de ez nem is hasonlítható a gyönyörű szarvasbögéshez. Hangja horkolás, hörgésszerű nyögés. Az öregek gyakrabban hallatják ilyenkor hangjukat.

*

Befejezésül ugyanazt tanácsolom vadásztársaimnak, amit a szarvassal és őzszel kapcsolatban, hogy nem elég a fentiekből egy pontot kikapni, hanem figyeljünk meg minél többet, mert annál biztosabb eredményt kapunk.

Említettem, hogy a dämuvad kormeghatározó kulcsa még nem tökéletes, ezért is szükség van több jellemző tulajdonság megfigyelésére. A megfigyelésekhez pedig nem kell más, mint kis fáradság és sok-sok vad iránti szeretet.

*

Forrásmunkák: *Bleger, Nitsche, dr. Rieck* munkái és a német vadászati kutatóintézetek adatai, „Erdészeti Lapok”.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

A m. kir. minisztérium 1.750/1944. M. E. számú rendelete a fatermelés és a faellátás rendjének a biztosításáról.*

A m. kir. minisztérium a honvédelemről szóló 1939:II. t.-c. 86., 112., 113., 124., §-aiban 141. §-ának (2) bekezdésében és 212. §-ában, az 1942:XIV. t.-c. 28. §-ában foglalt, továbbá a gazdasági és hitelélet rendjének és az államháztartás egyensúlyának biztosításáról szóló 1931:XXVI. t.-c. 2. §-ában foglalt és legutóbb az 1944:IV. törvénycikkkel meghosszabbított felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. (1) A földművelésügyi miniszter hatáskörébe tartozik:

a) a tűzifa, szerfa, erdei fél- és készgyártmányok, valamint a fűrészáru (a továbbiakban: faanyagok), továbbá a faszén tekintetében az országos szükséglet megállapítása,

b) az erdőbirtokosok (fatermelők) fatermelésére, és szolgáltatására vonatkozó köteletségének megállapítása,

c) a termelés folytonosságának, a közelítés és az erdei szállítás folyamatosságának, továbbá — a honvédelmi miniszterrel egyetértve — a szükséges munkaerőnek és fuvarnak a biztosítása, valamint — a közellátásügyi miniszterrel egyetértve — az ehhez szükséges élelmiszer, takarmány, ruházati és egyéb szükségleti cikkeknek a rendelkezésre bocsátott keretben való szétosztása,

d) a fatermeléssel, közelítéssel és erdei szállítással, valamint a faanyagok és a faszén termelésével (előállításával) kapcsolatban felmerülő munkabérek és fuvardíjak legmagasabb mértékének megállapítása, a fuvardíjakat illetően a közellátásügyi miniszterrel egyetértve,

* Megjelent a „Budapesti Közlöny” 1944. május 10-i, 105. számában.